

ศึกษาวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร  
(เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) ตามแนวเทศนาหาระ

AN ANALYTICAL ON THE WORKS OF SOMDEJ PHRAYANASANGVARA  
(CHAROEN SUVADDHANAMAHATHERA) ACCORTING TO DESANAHARA

กิจชัย วงศ์ราช\*

Kijchai Wongrach

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพระประวัติและผลงานด้านพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร 2) เพื่อศึกษาพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร 3) เพื่อวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร ตามแนวเทศนาหาระ มีผลการศึกษา ดังนี้

สมเด็จพระญาณสังวร ทรงมีพระอุปนิสัยชอบบันทึกเหตุการณ์ ตั้งแต่พ.ศ. 2468 ขณะเรียนชั้นประถมศึกษา เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรบันทึกเทศน์ข้ออริยทรัพย์ 7 ประการ ทรงบันทึกเรื่องราวบางครั้งเป็นเรื่องสั้นบางครั้งเป็นเรื่องยาวเป็นประจำ ทรงอ่านหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษและทรงปฏิบัติกรรมฐาน ดังนั้น จึงทรงนิพนธ์หลักธรรมให้อ่านเข้าใจได้ง่ายและง่ายต่อการปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

ผลงานพระนิพนธ์ของพระองค์มีจำนวนมาก สามารถจัดกลุ่มได้ 4 ประเภท คือ 1) ประเภทเรียงความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 114 เรื่อง 2) ประเภทคำบรรยายและคำสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 47 เรื่อง 3) ประเภทเทศนาภาษาไทย 34 เรื่อง 4) ประเภทวิชาการเช่นหลักพระพุทธศาสนา, 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

การวิเคราะห์พระนิพนธ์ตามแนวเทศนาหาระ ดังนี้ 1) อัสสาทะ พบว่า พระนิพนธ์ กล่าวถึงการสร้างชีวิตที่มีคุณค่าเช่น ชีวิตคือความฝัน, ส่วนประกอบสำคัญของชีวิต, ชีวิตกับศาสนา เป็นต้น 2) อาทีนวะพบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตที่มีทุกข์ เช่น ชีวิตที่ขาดศรัทธาจึงมีทุกข์, ทุกข์ของชีวิตด้วยอำนาจกรรม เป็นต้น 3) นิสสรณะพบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นเช่น ภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นความทุกข์, การมีความสุขในปัจจุบัน, ภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นทุกข์ด้วยปัญญา เป็นต้น 4) ผละ พบว่า พระนิพนธ์มีเนื้อหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของชีวิตในปัจจุบัน, จุดมุ่งหมายของชีวิตในอนาคตที่มีศรัทธา ปัญญา ศีล กรรม เป็นต้น 5) อุปายะพบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับ การก้าวข้ามของชีวิตออกจากรัณด้วยวิธีที่แยบยล 6) อาณัติพบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิต, จิตใจดีชีวิตดีมีสุข, วาสนาดีชีวิตดี เป็นต้น

---

\* นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

**คำสำคัญ:** พระนิพนธ์, เทศนาหาระ, สมเด็จพระญาณสังวรฯ

## ABSTRACT

This dissertation is of 3 objectives as: 1) To study biography and the thesis of Somdej Phrayanasangvara, 2) To study the thesis of Somdej Phrayanasangvara, and 3) To analyze the Thesis according to Desanahara. The results are found that :

His. Holiness liked to record events since B.E. 2468 while studying in the primary school. Having ordained as a novice, he composed the “7 Ariyasab” sermons. By his nature, he usually wrote both the short stories and long stories. He always read the books both in Thai and English. Actually he practiced meditation. Thereby, Dhamma thesis written by him, are easy to read, to understand, and also to practice in daily life.

His. Holiness had written numerous thesis either in Thai or English. Those thesis are grouping into 4 types as: 1) the essays about 114 articles, 2) the descriptive and teaching type around 47 items 3) the Thai sermons about 34 items, and 4) the academic writings, such as The Buddhist Principles, 45 Years of Buddha, and so on.

The analysis on his thesis according to Desanāhāra was found that 1) Assāda, the thesis: such as “Life is a Dream”, “An Important Components of Life”, “Life with Religion”, are described about the life value adding, 2) Adīnawa, the thesis such as “Life that is Lacking in Faith, therefore has Suffering”, “Suffering of Life with Karma Power”, are saying the suffering nature of lifes, 3) in Nissarana, his works such as “The conditions in which Life Liberates Suffering”, “Current Happiness”, “The Condition in which Life is Freed from Suffering with Wisdom”, are showing off the freedom state of life, 4) Phala, the thesis are pointing to the Purposes of life either in the Present or in the future based on the Faith, Wisdom, Morality and Karma, 5) Upāya, it is the pace of life is out of revelation in an ingenious way, and 6) Āñatti, it is guaranteed about the success in life, good chance in their life, a perfect life, happiness , good fortune, and so on .

**Keywords:** The Works, Desanahara, Somdej Phrayanasangvara

## บทนำ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒน มหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระปรีชาสามารถในการศึกษาจนจบชั้นสูงสุดในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยคือเปรียญธรรม 9 ประโยค ทรงเรียนรู้ภาษาอังกฤษจากครูชาวอินเดียในช่วงระยะสั้นๆ จากนั้นเรียนด้วยพระองค์เอง จนมีความชำนาญทั้งการฟัง อ่าน เขียน พูด ทรงมีพัฒนาการ

อุปนิสัยทางนิพนธ์ตั้งแต่วัยเยาว์ เริ่มแรกเป็นบันทึกกิจกรรมลูกเสือในชั้นประถมศึกษา<sup>1</sup> ต่อมาเมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณร ได้ทรงมีบันทึกเทศน์ครั้งแรกจากการจดจำเรื่องอริยทรัพย์ 7 ประการ และมีการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ มาโดยลำดับทั้งเป็นเรื่องสั้นและเรื่องยาว ต่อมาเมื่อทรงมีการศึกษาสูงขึ้นตามลำดับอีกทั้งทรงมีภาระหน้าที่ในการเป็นครูสอนบาลี และทรงสอนในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงบรรยายธรรมะและกรรมฐานแก่ชาวต่างประเทศ และทรงรับภาระหน้าที่เทศน์ประจำในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารทุกวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ ทรงศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและเอกสารวิชาการอื่นๆ ทรงเรียบเรียง เตรียมต้นฉบับสำหรับสอน เทศน์ บรรยายและที่สำคัญที่สุดคือสนองพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ในการบรรยายธรรมะทางสถานีวิทยุทธ. และทรงพระนิพนธ์หนังสือเรื่องต่างๆ ถวาย

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงพระนิพนธ์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก หลากหลายประเภท เพราะพระองค์มีคุณสมบัติของนักปราชญ์คือทรงชอบอ่านหนังสือทุกประเภททั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การอ่านหนังสือเป็นพระอุปนิสัยประจำวันของพระองค์ทรงชอบสังเกตบันทึกจดจำเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ทรงเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และทรงมีพระ วิริยอุตสาหะในการพระนิพนธ์เป็นอย่างดีและที่สำคัญคือทรงปฏิบัติพระกรรมฐาน ดังนั้น พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ จึงมีความลึกซึ้งด้วยสำนวนภาษาที่ทรงใช้ในการนิพนธ์พระนิพนธ์เรื่องต่างๆ แม้จะลึกซึ้งแต่ทุกเรื่องเป็นเรื่องที่อ่านง่าย ง่ายต่อการเข้าใจ และง่ายต่อการปฏิบัติ

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ ที่ผู้วิจัยเลือกในการศึกษาวิเคราะห์มีชื่อชุดว่า “ญาณสังวรธรรมเข้าความใจเรื่องชีวิตเล่มที่ 20” มีจำนวนเรื่องหลัก 10 เรื่อง ประกอบด้วย “เรื่องชีวิตลิขิตได้ เรื่องสิ่งที่พึงเข้าใจให้ถูกต้อง เรื่องศาสนากับชีวิต เรื่องชีวิตกับความจริง เรื่องธรรมะคือดวงตาของชีวิต เรื่องโลกและชีวิตในพุทธธรรม เรื่องความจริงที่ต้องเข้าใจ เรื่องวิธีสร้างบุญบารมี เรื่องชีวิตนี้น้อยนัก และเรื่องหลักมนุษยธรรม พระนิพนธ์ 10 เรื่องข้างต้น ยังมีเรื่องสั้นที่ทรงนิพนธ์อธิบายเนื้อหาสาระในประเด็นหลักอีก 117 เรื่อง<sup>2</sup> พระนิพนธ์ทั้งหมดมีความงดงามทั้งเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์เราที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นเรื่องประโยชน์ในปัจจุบันหรือทิวทัศน์มัจฉะ เรื่องประโยชน์ประโยชน์ในอนาคตหรือสัมปรายภพ เรื่องกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องที่พึง เรื่องพุทธานุภาพเป็นต้น หลักธรรมสำคัญๆ ที่ทรงนำมาอธิบายล้วนปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกส่วนของพระสูตรเกือบทั้งหมด ดังนั้น ความสำคัญ ความยิ่งใหญ่ของพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ อยู่ที่เนื้อหาที่มุ่งให้ความเข้าใจเรื่องชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์แบบในปัจจุบันและอนาคต

## วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระประวัติและผลงานด้านพระนิพนธ์
2. เพื่อศึกษาพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ

<sup>1</sup> Phrasakayavongvisut. **BovaraDhamma Bophitara History of Somdej Phrayanasangvara**. Bangkok, 2015, Wat Bovaranivesavihara, p.23

<sup>2</sup> Somdej Phrayanasangvara.2013. **Yanasangvaradhamma Understanding of life (Book 20)**. Bangkok: Pabyachat Book Company Limited, :content

3 เพื่อวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) ตามแนวเทสนาหาระเท่านั้น

## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสารใช้พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ คือญาณสังวรธรรม ความเข้าใจเรื่องชีวิต เล่มที่ 20 เรื่องหลัก 10 เรื่อง เรื่องสั้นประกอบ 117 เรื่องได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น สำหรับแนวทางการศึกษาวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ นั้น ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางในการวิเคราะห์ด้วยเทสนาหาระ 6 ประการ ตามคัมภีร์เนติปิฎก คือ 1) อัสสาทะคือคุณ 2) อาทีนวะคือโทษ 3) นิสสรณะทางออก 4) ผละจุดหมาย 5) อุปายะวิธีการ 6) อาณัติข้อควรปฏิบัติ<sup>3</sup> โดยศึกษาเนื้อหาในพระนิพนธ์แล้ววิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดในพระนิพนธ์ให้เป็นเทสนาหาระทั้ง 6 ประการ

## ผลการวิจัย

### 1. พระประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระญาณสังวรฯ (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) เป็นชาวจังหวัดกาญจนบุรี มีพระนามเดิมว่า เจริญ คชวัตร ประสูติเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2456 มีพระชนกชื่อนายน้อย คชวัตร มีพระชนนีชื่อนางกิมน้อย คชวัตร เมื่อพระชนมายุ 14 พรรษา ได้บรรพชาเป็นสามเณรวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2470 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2472 เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร พ.ศ. 2473 ทรงสอบไล่ได้นักธรรมชั้นโทและเปรียญธรรม 3 ประโยค พ.ศ. 2476 ทรงมีพระชนมายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2476 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 ได้ทรงทำญัตติกรรมคืออุปสมบทเข้าเป็นธรรมยุติ ณ วัดบวรนิเวศวิหารอีกครั้งหนึ่ง (ในสมัยนั้นขึ้นพ.ศ. ใหม่เป็นเดือนเมษายนจึงเป็นต้นปี เดือนกุมภาพันธ์เป็นปลายปี) พ.ศ. 2484 ทรงสอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค พ.ศ. 2532 พระชนมายุได้ 75 พรรษา ได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นเป็น “สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในราชทินนามเดิมคือ สมเด็จพระญาณสังวร” สมเด็จพระญาณสังวรฯ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2556 เวลา 19.30 น. สิริพระชนมายุได้ 100 พรรษา กับ 21 วัน

### 2. พระอุปนิสัยในการนิพนธ์

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงมีพระอุปนิสัยในการพระนิพนธ์ตั้งแต่เยาว์วัย โดยทรงบันทึกเป็นครั้งแรกในพ.ศ. 2468 ในระหว่างที่เรียนวิชาลูกเสือจนสอบได้เป็นลูกเสือเอก บันทึกโดยใช้พระนามว่า “ลูกเสือเอก เจริญ” เป็นเรื่องรายละเอียดของงานพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในขณะที่ทรงมีพระชนมายุราวสิบปีเศษ

เมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณร มีบันทึกครั้งแรกเรื่อง “อริยทรัพย์ 7 ประการ” จากการจดจำบทเทศน์ สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงศึกษาปริยัติธรรมจนนักธรรมชั้นเอก แผนกบาลีจบการศึกษาเปรียญธรรม 9 ประโยค ทรงเรียนภาษาอังกฤษ จนชำนาญทั้งการ อ่าน เขียน พูด และทรงศึกษาภาษาต่างๆ ทรงอ่านหนังสือ

<sup>3</sup> Phramaha kajjayanathera. **Nettipakarana**. translate by hrakanthasaraphivong. Bangkok, 2007, Thai daily printing, pp.126-128

ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษเป็นประจำ ทรงเรียนคอมพิวเตอร์ ศึกษาพระไตรปิฎก ทรงปฏิบัติพระกรรมฐาน ทรงมีหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้นตามลำดับ จึงมีการพัฒนางานจากบันทึกเหตุการณ์มาเป็นงานพระนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

### 3. ผลงานด้านพระนิพนธ์

ผลงานด้านพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ จัดเป็นประเภทได้ 4 ประเภทคือ 1) พระนิพนธ์ประเภทด้านการสั่งสอนการเผยแผ่ คือเรียงความภาษาไทยมีจำนวน 103 เรื่อง ภาษาอังกฤษมีจำนวน 11 เรื่อง 2) พระนิพนธ์ประเภทคำบรรยายและโอวาท มีภาษาไทยจำนวน 46 เรื่อง ภาษาอังกฤษมีจำนวน 1 เรื่อง 3) พระนิพนธ์ประเภทเทศนาภาษาไทยมีจำนวน 34 เรื่อง 4) พระนิพนธ์ประเภทด้านวิชาการ เช่น หลักพระพุทธศาสนา 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า เล่ม 1-2 โสฬสปัญหา สัมมาทิฐิ และทศบารมี เป็นต้น

### 4. ผลการวิเคราะห์

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ เมื่อผู้วิจัยได้ใช้หลักเทศนาหาระตามคัมภีร์เนติปริกณฑ์ วิเคราะห์มีผลการวิจัยดังนี้

4.1 อัสสทา หรือคุณค่าของชีวิตเรื่องที่เป็อัสสทาพบว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนของอัสสทาสำหรับสร้างชีวิตที่มีคุณค่าคือ ชีวิตคือความฝัน ส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ชีวิตกับศาสนา ชีวิตกับที่พึ่ง ชีวิตในปัจจุบัน ชีวิตในภพหน้า ด้วยความเชื่อ 4 ประการคือเชื่อในการกระทำ เชื่อต่อผลการกระทำ เชื่อว่าเรามีกรรมของเราเอง มีความเชื่อศรัทธามั่นคงในพระพุทธเจ้า มีศีลสมบูรณ์ การให้ที่สมบูรณ์แบบ และปัญญาพร้อม

4.2 อาทีนะ หรือความทุกข์ของชีวิต เรื่องที่เป็นอาทีนะพบว่าเจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนอาทีนะหรือชีวิตที่มีทุกข์คือ ชีวิตที่ขาดศรัทธาจึงทุกข์ ทุกข์โทษของชีวิตด้วยอำนาจกรรม ทุกข์โทษของชีวิตที่ขาดปัญญา

4.3 นิสสรณะ หรือภาวะที่ชีวิตหลุดพ้น เรื่องที่เป็นนิสสรณะพบว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนของนิสสรณะสำหรับเป็นหนทางภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นคือ ภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นทุกข์มีความสุขในปัจจุบัน ภาวะชีวิตที่ชีวิตหลุดพ้นทุกข์ด้วยปัญญา ภาวะชีวิตที่ชีวิตหลุดพ้นทุกข์จากการจองเวร

4.4 ผละ หรือจุดมุ่งหมายของชีวิต เรื่องที่เป็นผละพบว่าเจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนของผละสำหรับสร้างจุดมุ่งหมายของชีวิตคือ จุดมุ่งหมายของชีวิตในปัจจุบัน จุดมุ่งหมายของชีวิตในอนาคตที่มีศรัทธา ปัญญา ศีล กรรม

4.5 อุปายะ หรือก้าวย่างแห่งชีวิตที่แยบยล เรื่องที่เป็นอุปายะพบว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนของอุปายะสำหรับเป็นก้าวย่างแห่งชีวิตที่ออกจากทุกข์ด้วยวิธีที่แยบยลคือ ก้าวย่างแห่งชีวิตออกจากนิรณด้วยวิธีแยบยลคือกรรมฐานสำหรับแก้ 5 ประการ

4.6 อาณัติ ชีวิตควรปฏิบัติอย่างไร เรื่องที่เป็นอาณัติพบว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระนิพนธ์เนื้อหาส่วนของอาณัติสำหรับเป็นข้อปฏิบัติขัดเกลาชีวิตให้หมดทุกข์ โดยมีเป้าหมาย มีวิธีการ การสร้างความสำเร็จในชีวิต, ข้อปฏิบัติแห่งความดีงามในชีวิต, ชีวิตดีมีสุขด้วยพุทธานุภาพ, วิธีการที่จะได้เห็นพระพุทธเจ้า, ศีลทานภาวนากรรมพัฒนาชีวิตให้มีสุข, ศรัทธาปัญญาจะพาชีวิตพ้นทุกข์, จิตดีชีวิตดีมีสุข, และวสาณัติชีวิตดี

## อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) พบว่า ยังไม่มีใครทำมาก่อน คงมีแต่งานบทความวิชาการเรื่องเดียวที่กล่าวถึงพระโอวาทในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น นับว่างานวิจัยครั้งนี้ เป็นต้นทางให้กับผู้วิจัยคนอื่นๆ ที่มีความสนใจศึกษาวิจัยพระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวรฯ

พระนิพนธ์ชุดญาณสังวรธรรมความเข้าใจเรื่องชีวิต ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงนิพนธ์ไว้ในวาระ โอกาส กาลเวลาที่ต่างกันกล่าวคือ เรื่องชีวิตลิขิตได้ คัดดัดแปลงมาจากเรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเล่า ป.พ.ศ. 2512 เรื่องสิ่งที่พึงเข้าใจให้ถูกต้อง คัดดัดแปลงจากคำบรรยายสอนพระใหม่ ในพรรษากาล 2523 เรื่องศาสนากับชีวิต คัดดัดแปลงมาจากเรื่องหลักพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2523 เรื่องชีวิตกับความจริง คัดดัดแปลงมาจากพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพระบรมราโชวาท คุณธรรม 4 ประการ และพระธรรมเทศนาเรื่องสัจจะ พ.ศ. 2533 เรื่องธรรมะคือดวงตาของชีวิต คัดดัดแปลงมาจากเรื่องการบริหารจิตสำหรับผู้ใหญ่ พ.ศ. 2538 เรื่องโลกและชีวิตในพุทธธรรม คัดดัดแปลงมาจากเรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเล่า ป.พ.ศ. 2505 เรื่องความจริงที่ต้องเข้าใจ รวบรวมเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ จำนวน 8 เรื่อง เรื่องหลักการทำความดีเบื้องต้น สมเด็จพระญาณสังวรฯทรงบรรยายแก่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา พ.ศ. 2521 และเรื่องวิธีสร้างบุญบารมี เป็นการประมวลจากพระนิพนธ์หลายเรื่องเรียบเรียงขึ้นใหม่ เรื่องชีวิตนี้น้อยนัก เป็นเรื่องขนาดยาว เรื่องหลักมนุษยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีล 5

เมื่อใช้หลักวิเคราะห์เทศนาหาระทั้ง 6 ประการเข้าไปแยกแยะเนื้อหาในพระนิพนธ์ทั้งหมด ที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ต่างกาลเวลาแล้ว จะพบว่า สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงเน้นย้ำถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสำหรับใช้สร้างชีวิตของความเป็นคนหรือมนุษย์ให้สมบูรณ์แบบโดยพื้นฐานของการมีกรรมต่างกัน คือ เรื่องประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ คืออุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชิวิตา ประโยชน์ในอนาคต 4 ประการคือสัทธาสัมปทา สีลสัมปทา จาคสัมปทา ปัญญาสัมปทา ทรงอธิบายไว้ว่าหลักธรรมทั้งสองนั้น ต้องเกี่ยวเนื่องหนุนส่งเสริมกันและกันจึงจะเห็นผลได้ โดยหลักธรรมทั้งสองหลักนี้ทรงมีคำสอนที่เป็นอัสสาทะ อาทิชนะและอาณัติเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของหลักธรรมที่ใช้สร้างความเป็นชาวพุทธที่ดีนั้น ทรงพระนิพนธ์ถึงเรื่องกรรมมีสละหรือที่พึงที่ถูกต้อง พุทธานุภาพ ที่พึง ตน วาสนา ปัญญา กรรม ผลของกรรม เครื่องป้องกันภัยของชีวิต วิธีสร้างบุญ ผลของบุญ บารมี ศีล ทรงนิพนธ์ด้วยคำสอนที่เป็นอัสสาทะคุณแห่งชีวิต อาทิชนะแห่งชีวิตที่มีความรู้ ความเข้าใจไม่ถูกต้องเกี่ยวเรื่องหลักธรรมะข้างต้น การปฏิบัติที่ผิดศีลธรรมทุกขของชีวิตที่ไม่มีหลักศีลธรรม และอาณัติข้อควรปฏิบัติสำหรับการพัฒนาชีวิตให้มีความสุขในชาติและมีชีวิตที่ดีในภพชาติต่อไป

## ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นเนื้อหาอื่นๆ เช่นอัตลักษณ์ รูปแบบ โครงสร้าง ภาษาสำนวน แรงบันดาลใจ ในพระนิพนธ์สมเด็จพระญาณสังวรฯ
2. จำนวนพระนิพนธ์ที่จะเป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยก็มีจำนวนมากมายหลายประเภท ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ แต่ทว่าข้อสำคัญคือมีความกล้าหาญที่จะศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยไม่มีความกล้าพอที่จะศึกษา และหากมีความกล้าหาญ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562)

ทางวิชาการแล้วก็สามารถนำหาระอื่นๆ ในคัมภีร์เนติปกรณ์มาศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องอื่นและประเด็นอื่น ๆ ได้อีก

### เอกสารอ้างอิง

Phramaha kajjayanathera. **Nettipakarana**. translate by hrakanthasaraphivong. Bangkok. 2007. Thai daily printing.

Phrasakayavongvisut. **BovaraDhamma Bophitara History of Somdej Phrayanasangvara**. Bangkok. 2015. Wat Bovaranivesavihara.

Somdej Phrayanasangvara. **Yanasangvaradhamma Understanding of life (Book 20)**. Bangkok. 2013. Pabyachat Book Company Limited.